

Д. Л. Демидко, аспірант кафедри публічного управління та адміністрування Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ СУСПІЛЬСТВА

Досліджено функції державного регулювання щодо процесів забезпечення національної ідентичності на сучасному етапі. Проаналізовано основні заходи щодо реформування державної політики в гуманітарній сфері суспільства. Вивчено особливості сучасної доктрини національної безпеки України та можливі напрями трансформації на сучасному етапі. Обґрунтовано поняття громадської безпеки в контексті активізації реалізації державної гуманітарної політики з національної ідентичності.

Ключові слова: державне регулювання, політика, громадська безпека, гуманітарні аспекти, суспільство, національна ідентичність, активізація.

D. L. Demydko. Humanitarian aspects of the state regulation of national identity policy in the context of activation public safety of society

Along with with the socio-economic factors of state policy, the impact on the quality of humanitarian development has a complex of motivations, ideas, national consciousness at the level of large social groups. The most important condition and inexhaustible resource of humanitarian development is the civil identity of the national-state community, it is based on a set of representations that are associated with the national-state ideology, with obligations and rights in relation to other members of this community and to the state, which allows the citizen to relate to them. National identity is part of the identity of the individual, which unites the person with other persons with similar national-cultural features. Language, commonality of values, models of behavior, cultural symbols, social memory are the basis on which the affiliation of a person to a nation is formed and supported, and a mutual belonging to a nation. National identity includes the idea of uniqueness, its distinction from other nations, the idea of mutual belonging to the nation.

The national principle underlies the distinction and identification of cultural and socio-political phenomena, the functioning of the people, nation, national statehood, sovereignty, and national security are based on national approaches. Today, the task of the science of state administration is the question of determining the national identity and adapting its traditional forms to the present conditions, first of all, concerning the humanitarian factors of national security of the state.

The humanitarian development of national identity is based on the growth of human capital, which stimulates the socio-economic growth of ideas and technologies, as well as the formation of an institutional environment capable of ensuring their effective implementation. In a sense, we can talk about the ideological role of such a doctrine of national identity, which does not necessarily require its directivity and immutability. In Ukrainian society, the doctrine of identity is constantly revised and criticized by all individuals of state policy. Instead, in societies of a different kind – based on authoritarianism, violence, inviolable tradition or ideocracy – the doctrine of national identity remains relatively stable, and only the means of its implementation vary.

The state policy of national identity is a complex set of mechanisms of state regulation on public opinion and national security. The subject matter of the state policy of national identity forms those spheres of public life, which functionally relate to the reproduction of national security. The importance of the state policy of national identity among other spheres of public administration and state policy including is determined by functions that perform the mechanism of national identification in the system of social organization and self-regulation.

© Д. Л. Демидко, 2019

National identity is always associated with a set of social values and norms that the individual recognizes and supports as their own. National identity is characterized by a focus on the humanitarian idea and on interaction with other members of society, with the ultimate goal of such action – the future of the country. The state is characterized by an important factor in the development of the individual and acts as a generator of values that are important as a guarantor for the realization of the humanitarian potential of the individual.

National and civic identity is a key factor in determining the vector of humanitarian development of the state; it defines the set of characteristics on which the development of the nation depends. Under national identity, we mean the totality of social representations and practices associated with inclusion in a particular community, provided that this community can be characterized as a state. Under certain conditions, these identities can act as a consolidating factor for the formation of a socially active group with signs of subjectivity based on a certain state ideology.

Collective subjects in the humanitarian sphere are often nations and confessions, and the formation and reproduction of these two types of identity has a dual basis: institutional and ideological. The first is due to the fact that the humanitarian factors of the national and confessional communities are based on a certain organization – state, church or founded in the form of cultural communication. The ideological basis of national identity lies in the fact that the identification of the individual with this community is based on the assimilation of the idea of a common origin, a collective mission, unifying values, and significant differences from other communities of the same type.

There are important the national identity and its cultural, ideological and political representations, as well as the institutional mechanisms that ensure its formation, preservation and transformation. The functioning of these mechanisms and the reproduction of relevant ideas are the subject of state policy – the policy of identity, which is mainly implemented in the humanitarian sphere, but is also an organic component of other policies-domestic, foreign policy, socio-economic and security. The state policy of identity in relation to national security carries out almost the same functions as the ideology of consciousness and humanitarian activity. National identity acquires an exceptional significance in the face of the threat to national security as a socio-political and state ideology.

Key words: state regulation, politics, public safety, humanitarian aspects, society, national identity, activation.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Національна ідентичність є частиною ідентичності особистості, яка об'єднує людину з іншими особами зі схожими національно-культурними ознаками. Мова, спільність цінностей, моделей поведінки, культурних символів, соціальна пам'ять – це основа, на якій формується і підтримується приналежність людини до нації, взаємна належність до нації [2]. Національна ідентичність містить ідею унікальності, її відмінність від інших націй, ідею про взаємну належність до нації.

У період становлення національної державності велике значення має утвердження цих атрибутів, їх стабільне функціонування та підтримка населенням становить важливе підґрунтя національної безпеки. До важливих феноменів суспільної свідомості, які детермінують національну безпеку, належать також ідентифікація громадянами інших країн і народів. Режим функціонування та статус мови визначає один із базових комунікативних принципів державного і суспільного життя, наявність і повноцінне функціонування національної мови є ознакою зрілої, самобутньої та розвинутої в культурному відношенні держави.

Національний принцип також лежить в основі розмежування та ідентифікації культурних та суспільно-політичних феноменів, на національних підходах ґрунтується функціонування народу, нації, національної державності, суверенітету, національної безпеки. Сьогодні одним із завдань науки державного управління є питання про обґрунтування національної ідентичності та пристосування її традиційних форм до умов сучасності, в першу чергу, що стосується гуманітарних чинників національної безпеки держави.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання проблеми. Гуманітарний розвиток національної ідентичності базується на зростанні людського капіталу, що

стимулює соціально-економічне зростання ідей та технологій, а також формування інституційного середовища, здатного забезпечити їх ефективне впровадження [4]. Якість гуманітарного розвитку визначається сукупними об'єктивними (рівень освіти, якість життя і культурного середовища, ступінь залученості в соціальну взаємодію) та суб'єктивними (стан соціального самопочуття, характер особистих очікувань) характеристиками.

Поряд із соціально-економічними факторами державної політики вплив на якість гуманітарного розвитку має комплекс мотивацій, уявлень, національна свідомість на рівні великих соціальних груп. Найважливішою умовою і невичерпним ресурсом гуманітарного розвитку є громадянська ідентичність національно-державного співтовариства, в її основі лежить комплекс уявлень, що асоціюються з національно-державною ідеологією, із зобов'язаннями і правами стосовно інших членів цієї спільноти та держави, що дозволяє громадянину співвідносити себе з ними.

Вирішення даних завдань забезпечить подальший прогресивний розвиток і оновлення держави, досягнення масштабних цілей національного розвитку, які лежать в основі загальнодержавної національної ідеї. Завдання щодо забезпечення безпеки суспільства і держави носять всеосяжний характер і вимагають для свого вирішення проведення комплексу заходів у гуманітарній сфері [14]. Це поставило на порядок денний завдання переосмислення всього комплексу питань, пов'язаних із принципами забезпечення громадської безпеки.

Метою статті є обґрунтування активізації державної політики в гуманітарній сфері щодо формування процесу національної ідентичності в контексті вдосконалення фактору громадської безпеки в суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Важливість державної політики національної ідентичності серед інших сфер державного управління та державної політики в тому числі визначається функціями, які виконує механізм національної ідентифікації в системі суспільної організації та саморегулювання. Національна ідентичність завжди пов'язана з набором суспільних цінностей та норм, які індивід визнає і підтримує як свої власні. Національна ідентифікація створює передумову для постановки і реалізації колективних цілей, артикуляції та реалізації державних інтересів.

У певному сенсі можна говорити про ідеологічну роль національної ідентичності, що не обов'язково вимагає її директивності та незмінності. В українському суспільстві доктрина ідентичності постійно переглядається і зазнає критики з боку всіх суб'єктів державної політики. Натомість у суспільствах іншого зразка, базованих на авторитаризмі, насильстві, непорушній традиції чи ідеократії, доктрина національної ідентичності залишається відносно стабільною, а варіюються лише засоби її реалізації [6]. Державна політика національної ідентичності є складною сукупністю державного регулювання щодо суспільної думки та національної безпеки.

Предметне поле державної політики національної ідентичності утворюють ті сфери суспільного життя, які функціонально пов'язані з відтворенням національної безпеки [7]. Життя кожного члена спільноти, таким чином, набуває додаткового сенсу, оскільки ці інтереси і цілі стають певною мірою і його власними. Функція державної влади в такому суспільстві є невіддільною від процесів делегування повноважень і суспільної відповідальності; спільна національна ідентичність виступає проміжною смисловою структурою у відносинах довіри між народом, владою, громадянським суспільством.

Передумовою гуманітарного розвитку виступає позитивна громадянська ідентичність – усвідомлення приналежності до національно-державної спільноти як найважливішої характеристики життєвого досвіду і значущої для індивіда цінності [12]. Національну ідентичність охарактеризовує націленість на гуманітарну ідею і на взаємодію з іншими членами суспільства,

при цьому кінцевий орієнтир такої дії – майбутнє країни. Держава характеризується важливим чинником розвитку особистості та виступає як генератор значущих цінностей, як гарант реалізації гуманітарного потенціалу індивіда. Національна та громадянська ідентичність є ключовим фактором, що визначає вектор гуманітарного розвитку держави, вона задає сукупність характеристик, від яких залежить розвиток нації.

Під національною ідентичністю ми розуміємо сукупність суспільних уявлень і практик, що пов'язані з включеністю в життя певної спільноти, за умови, що ця спільнота може бути охарактеризована як держава. За певних умов названі ідентичності можуть виступати консолідуючим чинником для формування соціально активної групи з ознаками суб'єктності, заснованої на певній державній ідеології [5]. Однак цей тип національної ідентифікації суттєво відрізняється від способів, якими усвідомлює свою гендерну, соціальну чи расову приналежність більшість членів суспільства, а тому така ідентичність пов'язана лише з гуманітарним розвитком.

Коллективними суб'єктами в гуманітарній сфері найчастіше виступають нації та конфесії, формування і відтворення цих двох типів ідентичності має під собою подвійну основу: інституційну та ідеологічну. Перша пов'язана з тим, що гуманітарні чинники національної та конфесійної спільнот спираються на певну організацію – державну, церковну чи засновану у вигляді культурної комунікації [10]. Ідеологічна основа національної ідентичності полягає в тому, що отождолення індивіда з даною спільнотою полягає в засвоєнні ним уявлень про спільне походження, колективну місію, об'єднуючі цінності, суттєві відмінності від інших спільнот того ж типу.

Також важливими є національна ідентичність та пов'язані з нею культурні, світоглядні та політичні уявлення, а також інституційні механізми, що забезпечують її формування, збереження і трансформацію. Функціонування цих механізмів та відтворення відповідних уявлень є предметом державної політики – політики ідентичності, яка переважно реалізується в гуманітарній сфері [8]. Державна політика ідентичності стосовно національної безпеки виконує майже ті самі функції, що й ідеологія свідомості та гуманітарної діяльності.

Виняткового значення національна ідентичність набуває в умовах загрози національній безпеці як соціально-політичній та державній ідеології. Національно-державна ідентичність, володіючи властивостями колективної ідентичності, дає суспільству додатковий імпульс до об'єднання, тим самим впливаючи на різні суспільні процеси. Необхідно зазначити, що нація, яка ніким себе не усвідомлює, не має майбутнього, особливо гостро дана проблема стоїть в охопленому процесами гібридної війни сучасному стані в контексті національної безпеки країни [13].

Політика національної ідентичності не замінює модель формування нації, вона виникає як надбудова до вже прийнятого членами спільноти рішення. Така державна політика стає можливою за умови, що відповідальність за виконання цього рішення взяла на себе певна група – державна бюрократія та громадське суспільство [1]. Важливою є адекватність моделі національної держави в її звичних, сформованих формах шляхом стимулювання ідеологічного зростання. Національні спільноти зберігають ту чи іншу ступінь близькості до певних етносів, на їх основі формуються соціальні мережі з лобювання інтересів національної державності щодо соціально-гуманітарних основ.

Питання про зміст громадянської ідентичності національної спільноти та про шляхи вироблення і зміцнення спільних цінностей і смислів, що орієнтують на розвиток цієї спільноти, визначає поле національної безпеки країн, що йдуть шляхом створення соціальної економіки і відповідного соціального середовища або шукають такі шляхи. Національна ідентичність змінюється під впливом інноваційних підходів, які багато в чому задають позитивний вектор

її динаміки [11]. Становлення національної ідентичності в розвинених демократіях визначає динаміку соціальної рівності та рівень довіри до органів державної влади та місцевого самоврядування.

Суб'єктами державної політики ідентичності, як правило, виступають органи державної влади, політичні та громадські рухи й організації, самоврядні територіальні, конфесійні, професійні та інші об'єднання громадян, культурна еліта, науковці, освітяни, різноманітні медіа, а також впливові фінансові та економічні структури, що забезпечені ресурсами впливовості. У різних національних культурних, соціально-економічних умовах державна політика національної ідентичності може бути спрямована на вирішення комплексних завдань.

У цих умовах знову підвищується роль держави в розробленні механізмів державного регулювання протиріч між різними соціальними групами в контексті забезпечення національної безпеки держави [3]. У становленні багаторівневої моделі соціально-економічного державного регулювання вагому роль бере на себе бізнес через механізми корпоративної соціальної відповідальності, моделі державно-приватного партнерства та соціально відповідального інвестування. Зростаюча увага приділяється стимулюванню і підтримці креативних соціальних практик на рівні місцевих громад.

У міжнародних відносинах нація постає консолідованим суб'єктом, який повинен чітко усвідомлювати свої інтереси, виробляти власну стратегію, вчасно і безпомилково приймати державницькі рішення, зберігати послідовність і спадкоємність зовнішньополітичного курсу незалежно від зміни внутрішньополітичної кон'юнктури [9]. Такий високий рівень узгодженості та координованості досягається на основі складних форм національного усвідомлення, якими традиційно характеризується державнополітична еліта розвинутих країн завдяки розумінню і підтримці національних цілей більшістю населення.

Формулювання висновків і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Утворений консенсус навколо розуміння національної ідентичності як системи багаторівневих, а не взаємовиключних переваг не виключає суттєвих відмінностей національних позицій у питаннях щодо конкретних механізмів державної політики. Проблема допустимості різних норм у рамках однієї системи національної безпеки, маючи на увазі особливості сучасності, вже стала об'єктом суперечок. Оскільки сфера національних інтересів стрімко розширює число міжнародних контактів, престижність національності чи упередженість щодо її носія стає вагомим чинником життя і діяльності суспільства.

Загальною метою державної політики національної ідентичності є комунікативна цілісність спільноти, здатність формувати й відтворювати спільні уявлення, норми і цінності, приймати спільні рішення і досягати спільних цілей. Уявлення про культурні, історичні, політичні та інші підстави спільної ідентифікації громадян певної країни повинні становити собою цілісну концепцію. Пожвавлення і загострення тональності дискусії навколо проблем національної ідентичності пов'язане з комплексом причин, які визначають пріоритети розвитку держави в гуманітарній сфері.

Тенденція до інституціоналізації процесів формування позитивної національної ідентичності спирається на організацію діяльності соціальних мереж як світського, так і релігійного характеру. В умовах раціоналізованої свідомості, що є загальною характеристикою цивілізаційного шляху, державна політика національної ідентичності зазвичай спирається на певну модель. Формування національної ідентичності є завданням державного політичного процесу, ініціативи з конструювання національної ідентичності мають бути вписані в контекст розвитку національної безпеки. Це і вплив глобалізації, що підвищує роль неполітичних суб'єктів державотворчого процесу, є підвищенням порога ризиків та загроз, які розвиваються багато в чому поза національних спільнот.

Список використаних джерел:

1. Акімова Л.М. Теоретичні основи державного управління розвитком національної безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток: електрон. наук. фах. вид.* 2015. № 5. URL : <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1210>.
2. Державний сектор і функції держави у період кризи / О.Й. Пасхавер, Л.Т. Верховодова, О.М. Кошик та ін. Київ : СПД Моляр С.В. 2009. 130 с.
3. Карп'як О.М. Адаптація особистості в системі політичних відносин (теоретико-методологічний аналіз) : монографія. Дніпродзержинськ : Середняк Т.К., 2012. 194 с.
4. Коваленко О. Державне управління в процесі соціалізації суспільного відтворення. *Держава та регіони. Сер.: Державне управління.* 2013. № 2. С. 71–75.
5. Коновалова І.В. Механізм державного управління регіональними соціальними програмами в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук. з держ. упр. : 25.00.02. Харків, 2011. 19 с.
6. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України : аналіт. доп. / О.О. Резнікова, В.Ю. Цюкало, В.О. Паливода та ін. Київ : НІСД. 2015. 58 с.
7. Костюк І. Державне управління в Україні в період реалізації адміністративної реформи: основні поняття та категорії. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2013. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2013_1_9.pdf.
8. Кунц Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций / пер. с англ. в 2 т. / Общ. ред. акад. Д.М. Гвишиани. Москва : Прогресс, 2017. Т. 1. 497 с.
9. Мамонов І. Публічне управління, державне управління, соціальна політика і місцеве самоврядування як складові соціального управління. *Державне управління: теорія та практика.* 2012. № 2. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_4.pdf.
10. Меляков А. Гуманітарна сфера як предмет досліджень в науці державного управління. *Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр.* Харків : Магістр, 2012. № 1. 205 с.
11. Парубчак І.О. Основні аспекти сучасних суспільно-політичних та управлінських відносин у системі міжнародного співробітництва. *Вісник Академії митної служби України. Серія: «Державне управління».* 2013. Випуск 1(8). С. 170–177.
12. Пироженко В.О. Гуманітарна складова національної безпеки: предмет дослідження та коло основних проблем. *Стратегічна панорама.* 2005. № 2. С. 27–35. URL : niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb1&issue=2005_2.
13. Ситник Г.П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України : навч. посібник. Київ, 2010. 328 с.
14. Чигур Р.Ю. Феномен глобалізації: соціально-філософський аналіз. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філософія».* 2015. Випуск 18. С. 96–102.

References:

1. Akimova L. M. (2015), "Teoretychni osnovy derzhavnoho upravlinnya rozvytkom natsional'noyi bezpeky" ["Theoretical Foundations of Public Administration Development of National Security"], elctron. sciences prof. edition Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok [Public administration: improvement and development], vol. 5, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1210> [Ukraine]
2. Karpyak O. M. (2012), *Adaptatsiya osobystosti v systemi politychnykh vidnosyn (teoretyko-metodolohichnyy analiz)* [Adaptation of personality in the system of political relations (theoretical and methodological analysis)], Monograph, Press Serednyak T.K., Dniprodzerzhyn'sk, 194 p. [Ukraine]

3. Kovalenko O. (2013), “*Derzhavne upravlinnya v protsesi sotsializatsiyi suspil'noho vidtvorenniya*” [“Public administration in the process of socialization of social reproduction”], journal *Derzhava ta rehiony. Ser.: Derzhavne upravlinnya* [State and regions: Public Administration], vol. 2, pp. 71-75 [Ukraine]
4. Konovalova I. V. (2011), *Mekhanizm derzhavnoho upravlinnya rehional'nyimi sotsial'nyimi prohramamy v Ukrayini* [Mechanism of state management of regional social programs in Ukraine], PhD thesis: 25.00.02 “Mechanisms of public administration”, press *Khark. rehion. in-t derzh. upr.*, Kharkiv, 19 p. [Ukraine]
5. Kostyuk I. (2013), “*Derzhavne upravlinnya v Ukrayini v period realizatsiyi administratyvnoyi reformy: osnovni ponyattya ta katehoriy*” [Public administration in Ukraine during the period of implementation of administrative reform: main concepts and categories], journal *Derzhavne upravlinnya ta mistseve samovryaduvannya* [Public administration and local government], available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2013_1_9.pdf [Ukraine]
6. Kunts G. (2017), *Upravleniye: sistemnyy i situatsionnyy analiz upravlencheskikh funktsiy* [Management: a system and situational analysis of managerial functions], per. s angl. v 2t., Obshch. red. akad. D. M. Gvishiani, Press Progress, Moskva, T.1. 497 p. [Russia]
7. Mamonov I. (2012), *Publichne upravlinnya, derzhavne upravlinnya, sotsial'na polityka i mistseve samovryaduvannya yak skladovi sotsial'noho upravlinnya* [Public administration, public administration, social policy and local self-government as components of social management], available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Dutp_2012_2_4.pdf [Ukraine]
8. Melyakov A. (2012), “*Humanitarna sfera yak predmet doslidzhen' v nauksi derzhavnoho upravlinnya*” [“The humanitarian sphere as an object of research in the science of public administration”], collection of scientific works *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya* [Theory and practice of public administration], Kharkiv, vol. 1, 205 p. [Ukraine]
9. Parubchak I. O. (2013), “*Osnovni aspekty suchasnykh suspil'no-politychnykh ta upravlins'kykh vidnosyn u systemi mizhnarodnoho spivrobitnytstva*” [“The main aspects of modern socio-political and managerial relations in the system of international cooperation”], bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine *Seriya Derzhavne upravlinnya* [Series Public Administration], vol. 1(8). pp. 170-177 [Ukraine]
10. Paskhaver O. Y., Verkhovodova L. T., Koshyk A. M. et al (2009), *Derzhavnyy sektor i funktsiyi derzhavy u period kryzy* [Public sector and functions of the state during the crisis], Press *SPD Molyar S. V.*, Kyiv, 130 p. [Ukraine]
11. Pyrozhenko V. O. (2005), “*Humanitarna skladova natsional'noyi bezpeky: predmet doslidzhennya ta kolo osnovnykh problem*” [“The humanitarian component of national security: the subject of research and the range of key issues”] journal *Stratehichna panorama* [Strategic panorama], vol. 2, available at: niss.gov.ua/vydanna/panorama/issue.php?s=prnb1&issue=2005_2 [Ukraine]
12. Reznikova O.O., Tsyukalo V.Y, Palyvoda V.O. et. al (2015), *Kontseptual'ni zasady rozvytku systemy zabezpechennya natsional'noyi bezpeky Ukrayiny* [Conceptual basis of development of the system of ensuring national security of Ukraine], Analytical report, Press NISS, Kyiv, 58 p. [Ukraine]
13. Sytnyk H. P. (2010), *Kontseptual'ni zasady zabezpechennya natsional'noyi bezpeky Ukrayiny* [Conceptual Principles for National Security of Ukraine], Tutorial, Kyiv, 328 p. [Ukraine]
14. Chyhur R. Yu. (2015), “*Fenomen hlobalizatsiyi: sotsial'no-filosofskyy analiz*” [“The phenomenon of globalization: socio-philosophical analysis”], scientific notes of the National University of Ostroh Academy *Seriya Filosofiya* [Philosophy series], vol. 18, pp. 96-102 [Ukraine]